

**DIES DUODECIMA AUGUSTI.
DE SANCTA CLARA VIRGINE, PRIMA
SANCTI FRANCISCI DISCIPULA, ASSISII
IN UMBRIA,
VITA**

**auctore anonymo coævo. Ex membranaceo
Musei nostri codice P. Ms. 19, qui cum
duobus aliis Mss. Codicibus,
& editione Suriana collatus est.**

PROLOGUS.

[Auctor Alexandrum Papam IV alloquens,] [Quasi veterata * mundi senecta urgente *, fidei caligabat visus, morum nutabat gressus, marcescebat virilium operum fortitudo: quinimo fæces temporum, fæce commutabantur etiam vitiorum, cum amator hominum Deus, ex suæ pietatis arcano sacrorum Ordinum suscitans novitatem, providit per eos & fidei fulcimentum, & reformandis moribus disciplinam. Dixerim certe modernos patres cum viris sequentibus * luminaria orbis, viæ ductores, vitæ magistros: in quibus meridianus fulgor mundo ad vesperam consurrexit, ut lumen viderent, qui in tenebris ambulant. Nec decuit infirmioris sexus adjutorium sibi deesse, quem libidinis gurgite interceptum, non minus ad peccandum trahebat voluptas, & magis satis * fragilitas impellebat. Suscitavit propterea pius Deus virginem venerabilem Claram, atque in ea clarissimam feminis lucernam accendit; quam & tu Papa, beatissime pater, super candelabrum ponens, ut luceat omnibus, qui in domo sunt, vitute percogente * signorum, Sanctorum catalogo adscripsisti. Horum Ordinum te patrem colimus, te nutritium scimus, te protectorem amplectimur, te

dominum veneramur: quem sic permaximæ navis regimen universale sollicitat, ut parvæ quoque naviculæ curam singularem & sollicitam non excludat.

[2] Sane placuit Dominationi vestræ, meæ parvitati injungere, [protestatur, se gesta Sanctæ ex testibus oculatis referre.] ut, recensitis * actibus S. Claræ, Legendam ejus formarem: opus certe, quod mea multum ruditas formidabat, nisi pontificalis authoritas verbum coram posito, iterum atque iterum repetisset. Igitur me colligens ad mandatum, nec tutus * per ea procedere, quæ defectiva legeram, ad socios beati Francisci, atque ad ipsum collegium virginum Christi perrexi, frequenter illud corde revolvens, non licuisse antiquitus historiam texere, nisi iis, qui vidissent, aut a videntibus accepissent. Iis, inquam, veritate prævia cum timore Domini me plenius instruentibus, aliqua colligens, & plura dimittens, plano stylo transcurri; ut, quia magnalia Virginis, virgines legere delectabit, rudis intelligentia non inveniat, ubi pro verborum ambitu tenebrescat. Sequantur ergo viri viros Verbi incarnati novos discipulos. Imitentur feminæ Claram, Dei matris vestigium, novam capitaneam mulierum. Vobis autem, sanctissime Pater, sicut in his corrigendi, subtrahendi & addendi plena manet authoritas; ita mea per omnia subjacet, concordat, flagitatque voluntas. Valere vos faciat Dominus Jesus Christus nunc & in ævum, Amen.

ANNOTATA.

Hinc satis liquet, hunc prologum dirigi ad Alexandrum IV Pontificem, qui S. Claram solenniter catalogo Sanctorum adscripsit. Hinc etiam erroris convincitur F. Valerius Venetus, qui eundem prologum Urbano IV Pontifici perperam inscribit, ut in Commentario prævio num. 9 monuimus.

Hoc loquendi modo anonymus Vitæ scriptor innuit, se non fuisse Minoritam, etiamsi F. Valerius Venetus in interpretatione sua Italica hunc textum corruperit, aut ab alio corruptum usurpaverit, ut lucubrationem illam auctori Franciscano, & quidem sancto Bonaventuræ, verosimiliter tribueret, quemadmodum loco proxime citato Commentarii prævii observavimus.

CAPUT I.

Sanctæ natales, pia pueritia, conversio ad vitam perfectiorem, & constantia in proposito.

[Hæc sancta Virgo,] Admirabilis femina, Clara vocabulo & virtute, de civitate Assisii claro satis genere traxit originem. Beato Francisco primum fuit concivis in terris, conregnans postmodum in excelsis. Pater ejus miles, & tota ex utroque parente progenies militaris. Domus abundans, & copiosæ, juxta morem patriæ, facultates. Mater ejus, nomine Hortulana, fructiferam in horto Ecclesiæ plantulam paritura, fructibus bonis & ipsa non mediocriter abundabat. Nam quamvis maritali jugo subdita, quamvis curis familiaribus alligata, vacabat tamen pro posse divinis obsequiis, insistebat operibus pietatis. Ultra mare siquidem cum peregrinantibus devota transivit, & loca illa perlustrans, quæ Deus homo sacris vestigiis consecraverat, tandem cum gaudio remeavit. Item ad S. Michaëlem Archangelum causa orationis accessit, & Apostolorum limina devotius visitavit.

[2] [quam pia mater peperit,] Quid plura? Ex fructu arbor cognoscitur, & fructus ex arbore commendatur. Præcessit in radice divini copia muneris, ut in ramusculo sequeretur abundantia sanctitatis. Prægnans denique mulier, & partui jam vicina, cum ante crucem in ecclesia Crucifixum attente oraret, ut eam de partus periculo salubriter expediret, vocem audivit dicentem sibi: Ne paveas mulier: quia quoddam lumen salva parturies, quod ipsum

mundum clarius illustrabit. Quo edocta oraculo, natam infantulam sacro baptisate renascentem, Claram vocari jussit, sperans promissi luminis claritatem pro divinæ beneplacito voluntatis aliquantulum fore complendam.

[3] [in puerili ætate] Edita mox in lucem parvula Clara, tempestive satis in umbra seculi cœpit clarescere lumine, atque intra teneros annos morum splendescere probitate. Docili corde primum ex matris ore fidei rudimenta suscepit, & spiritu interius conflante pariter & formante, vas revera purissimum, vas innotuit esse gratiarum. Extendebat libenter ad pauperes manum suam, & de abundantia domus suæ supplebat inopias plurimorum. Et ut suum sacrificium gratus esset Deo, proprio corpusculo delicata subtrahebat cibaria, clamque per internuncios mittens, reficiebat viscera pupillorum. Sic ab infantia secum miseratione crescente, mentem compassivam gerebat, miserorum miserias miserantem.

[4] Sanctæ orationis studium habebat amicum: ubi sæpius odore bono respersa, [variis claret virtutibus,] paulatim vitam cælibem actitabat. Cum signacula non habebat, quorum evolutione diceret Pater noster, congerie lapillorum suas oratiunculas Domino numerabat. Ubi ergo sancti amoris stimulos primitus * sentire cœpit, mundani floris picturam instabilem judicat contemnendam, Spiritus unctione edocta, vilibus rebus pretium imponere vilitatis. Sub vestibus namque pretiosis ac mollibus, cilicium gerebat absconditum, mundo exterius florens, Christum interius induens. Denique suis eam nobiliter maritare volentibus, nullatenus acquievit: sed dissimulato in posterum mortali conjugio, virginitatem suam Domino committebat *. Talia fuerunt in domo paterna delibamenta virtutis, tales primitivæ spiritus, talia præludia sanctitatis. Tantis itaque redundans unguentis, velut cellam aromatum, licet clausam, ipsa sua fragrantia manifestat. Ore siquidem vicinorum laudari nescia cœpit,

& secretos actus veridica fama prodente, rumor bonitatis ejus vulgabatur in populo.

[5] Audiens vero tunc celebre nomen Francisci, qui velut novus homo, [& postea hortatu S. Francisci] oblitteratam in mundo viam perfectionis novis virtutibus renovabat, mox eum audire desiderat & videre, suadente hoc ipsum patre Spirituum, cujus jam uterque, licet differenter, acceperat primitiva. Nec minus ille tam gratiosæ puellæ celebri fama perflatus, videre hanc & alloqui cupit, si quo modo, qui totus inhiabat ad prædam, regnumque mundi depopulaturus advenerat, nobilem istam prædam seculo nequam possit eripere, suoque Domino vindicare. Visitat ille istam, & sæpius ista illum, visitationum suarum tempora moderantes, quibus divinum illud studium nec percipi ab homine possit, nec rumore publico detractari. Nam unica tantum familiari socia comitante, paternos lares puella egrediens, clandestinos ad virum Dei frequentabat accessus, cujus sibi verba flammantia, cujusque ultra hominem opera videbantur. Hortatur eam pater Franciscus ad mundi contemptum: spem seculi aridam & speciem deceptivam vivo sermone demonstrat: instillat auribus ejus dulcia connubia Christi, suadens virginalis pudicitiae margaritam beato * illi sponso, quem amor humanavit, fore servandam.

[6] Quid immorer multis? Instante patre sanctissimo, & more fidelissimi paranymphe solerter agente, [vitam perfectiorem amplecti statuit,] non trahit in longum virgo consensum. Aperitur ei protinus æternorum intuitus gaudiorum, quorum conspectu mundus ipsi vilesceret, quorum desiderio a semetipsa liquesceret, quorum amore ad supernas nuptias anhelaret. Cælesti namque igne succensa, terrenæ gloriam vanitatis sic ex alto contempsit, ut nihil jam de mundi applausu ejus affectibus inhæreret. Carnis quoque illecebras perhorrescens, jam totum in delicto se nescituram

proponit, soli Deo de corpore suo templum facere cupiens, & magni regis connubia virtute promereri contendens. Ex tunc Francisci consilio se totam committit, ipsum post Deum statuens suæ directionis aurigam. Pendet exinde anima ejus ad sacra illius monita, & de bono Jesu calido excipit pectore, quidquid promit ille sermone. Moleste jam fert secularis ornatus decorem, & quasi stercus arbitrabatur omnia, quæ foris applaudunt, ut Christum lucrifacere possit.

[7] Protinus ne speculum illibatæ mentis mundanus pulvis ulterius inquinet, [& brevi istud propositum] aut contagio secularis vitæ azymam fermentet ætatem, properat Claram educere pius pater de seculo tenebroso. Instabat Palmarum dies solennis, cum ad virum Dei puella fervido corde se confert, sciscitans de sua conversione, quid & qualiter sit agendum. Jubet pater Franciscus, ut in die festo compta & ornata procedat ad palmam cum frequentia populorum, ac nocte sequenti exiens extra castra, mundanum gaudium convertat in luctum Dominicæ passionis. Die itaque Dominico veniente, in turba dominarum splendore festivo puella perradians, cum reliquis intrat Ecclesiam. Ubi illud digno præesagio contigit, ut cæteris ad ramos currentibus, dum Clara præ verecundia suo in loco manet immota, pontifex per gradus descendens, usque ad eam accederet, & palmam suis in manibus poneret. Nocte sequenti ad Sancti mandatum se præparans, optatam fugam cum honesta societate aggreditur. Cumque ostio consueto exire non placuit, aliud ostium, quod lignorum & lapidum pondera obstruebant, miranda sibi fortitudine propriis manibus reseravit.

[8] Igitur domo, civitate & consanguineis derelictis, ad sanctam Mariam de Portiuncula festinavit: ubi fratres, [exsecutioni mandans,] qui in aula Dei sacras excubias observabant, virginem Claram cum luminaribus

receperunt. Mox ibi rejectis sordibus Babylonis, mundo libellum repudii tradidit: ibi manu fratrum crines deponens, ornatus varios dereliquit. Nec decuit alibi florigeræ virginitatis Ordinem ad vesperam temporum excitari, quam in ejus aula, quæ prima omnium atque dignissima, sola extitit mater & virgo. Hic locus ille est, in quo nova militia pauperum, duce Francisco, felicia sumebat primordia, ut liquido videretur utramque religionem Mater misericordiæ in suo diversorio parturire. Cum autem coram altari beatæ Mariæ sanctæ pœnitentiæ suscepisset insignia, & quasi ante thorum hujus Virginis, humilis ancilla Christo nupsisset, statim eam ad ecclesiam S. Pauli sanctus Franciscus deduxit, donec aliud provideret altissimus, in eodem loco mansuram *.

[9] Ad consanguineos autem rumore volante, dilacerato corde, factum & propositum virginis damnant; & conglobati in unum, currunt ad locum, [contra minas blanditusque consanguineorum] tentantes quod obtinere non possunt. Violentiæ impetum, venena consiliorum, blanditias adhibent promissionum, suadentes ab hujusmodi vilitate discedere, quæ nec generi congruat, nec exemplum habeat in contracta *. At illa pannos apprehendens altaris, caput denudat attonsum, firmans se nullatenus a Christi servitio ulterius avellendam. Crescit animus, bello crescente suorum, viresque ministrat amor injuriis lacessitus. Sic sic per plures dies cum in via Domini obicem pateretur, & sui se opponerent ejus proposito sanctitatis, non collapsus est animus, non fervor remissior: sed inter verba & odia ad spem animum tamdiu reformabat, donec propinqui, retrusa * fronte, quiescunt.

[10] [in eo constanter perseverat.] Paucis interjectis diebus, ad ecclesiam sancti Angeli de Panso, transivit: ubi cum non plene mens ejus quiesceret, tandem ad

Ecclesiam S. Damiani, beati Francisci consilio, commigravit. Ibi mentis anchoram quasi in certo figens, non jam pro loci mutatione ulterius fluctuat, non pro arctitudine dubitat, nec pro solitudine reformidat. Hæc est illa ecclesia, in cujus reparatione Franciscus miro desudavit studio, cujusque sacerdoti pecuniam obtulerat pro opere reparando. Hæc est, in qua dum Franciscus oraret, vox ad eum de ligno Crucis dilapsa, insonuit: Francisce, vade, repara domum meam, quæ, ut cernis, tota destruitur. In hujus locelli ergastulo, pro cælestis amore sponsi, virgo se Clara conclusit. In hac se a mundi tempestate celans, corpus, quoad viveret, carceravit. In hujus caverna maceriæ, columba deargentata nidificans, virginum Christi collegium genuit, monasterium sanctum instituit, pauperumque dominarum Ordinem inchoavit. Hic in via pœnitentiæ glebas membrorum terit, hic semina perfectæ justitiæ seminat, hic incessu proprio signat vestigia secuturis. In hoc arcto reclusorio per quadraginta duos annos disciplinæ flagellis frangit sui corporis alabastrum, ut domus Ecclesiæ repleatur fragrantia unguentorum. Ubi quam gloriose conversata sit, tunc demum aperte narrabitur, si quot & quantæ animæ per eam ad Christum venerint, primo narretur.

ANNOTATA.

Miles apud scriptores mediæ ævi est nomen honoris vel dignitatis, & significat diversa nobilium officia, ut fusius apud Cangium in Glossario ad hanc vocem videre est, & § 2 Commentarii prævii ex verbis veterum biographorum probavimus.

Occasione Rosarii Deiparæ in Commentario prævio ad Vitam S. Dominici § 21 seu tomo 1 Augusti pag. 432 obiter meminimus de Paulo Ægyptio, qui quotidie trecentas orationes lapillis totidem numerabat.

Detractari hic poni videtur pro verbo detrahi, ita ut sensus sit, S. Claram cum S. Francisco occulte conversatam fuisse, ne rumor publicus conversationi eorum posset detrahere.

Istud est monasterium Ordinis Benedictini. Quare forsitan aliqui scriptores Benedictini S. Claram Ordini suo adscribunt, de quibus in Commentario prævio § 2 egimus.

Etiam istud cœnobium, ad Ordinem S. Benedicti olim pertinuit, quod Bailletus in Legenda Gallica S. Claræ perperam Ordini S. Augustini attribuit. Dixi, illud olim pertinuisse ad Ordinem S. Benedicti, quia Pisanus in libro Conformitatum apud nos fol. 104 verso de eodem monasterio hæc habet: Per beatum Franciscum & socios ad monasterium de Panzo, quod nunc est Ordinis ipsius, tunc autem erat sancti Benedicti, est deducta, videlicet S. Clara, cujus Acta ibidem exponit.

Surius hic legit glebas membrorum textit, quæ phrasis innueret, Sanctam eo loco sepultam esse, quod numero 54 Actorum repugnat. Quapropter præferenda videtur lectio nostri Ms. codicis, qui habet glebas membrorum terit, id est, austera pœnitentia corpusculum vel membra sua hic attrivit, ut etiam ex sequentibus colligitur.

CAPUT II.

Publica virtutum ejus fama, amor humilitatis ac paupertatis, mira panis oleique multiplicatio.

[Fama virtutum ejus] Spargitur paulo post opinio sanctitatis virginis Claræ per proximas regiones, ut in odorem unguentorum ejus undique mulieres currant. Festinant virgines ejus exemplo Christo servare, quod sunt: maritatæ castius agere satagunt: nobiles & illustres, amplis contemptis palatiis, arcta sibi monasteria construunt, atque pro Christo in cinere & cilicio vivere,

magnam gloriam decunt. Concitatur nihilo minus ad incoinquinata certamina juvenum impetus, & ad carnis aspernanda ludibria per infirmioris sexus exempla fortia provocatur. Plures denique matrimonio juncti, mutuo consensu continentium se lege vincientes, viri ad Ordines, uxores ad monasteria transeunt. Mater filiam, filia matrem invitat ad Christum: soror sorores allicit, & amita neptes. Omnes æmulo fervore Christo servire desiderant. Omnes hujus vitæ angelicæ, quæ per Claram inclaruit, fieri participes optant. Innumeræ virgines, Claræ rumoribus excitatæ, dum ad claustralem vitam transire non prævalent, in patriis domibus sine regula regulariter vivere student. Tanta hic salutis germina virgo Clara suis parturiebat exemplis, ut in ea videretur impleri propheticum illud: Multi filii desertæ magis, quam ejus, quæ habet virum.

[11] Interea ne cælestis hujus benedictionis vena, quæ in valle Spoletana a scaturit, [longe lateque divulgatur,] breves intra terminos obducatur *, sic divina providentia derivatur in amnem, ut fluminis impetus totam Ecclesiæ lætificet civitatem. Nam tantarum novitas rerum longe lateque transivit in orbem, & ubique animas cœpit lucrifacere Christo. Clausa manens Clara, toto clarescere mundo incipit, & laudum titulis præclara refulget. Replet fama virtutum ejus cameras dominarum illustrium, ducissarum palatia, ipsarum quoque penetrat penetralia reginarum. Flectitur nobilitatis apex ad ejus sectanda vestigia, & superbi sanguinis genere, sancta humilitate degenerat. Nonnullæ Ducum ac regum matrimonio dignæ, Claræ invitante præconio, arctam pœnitentiam faciunt, & quæ potentibus nupserant, Claram suo modulo imitantur. Ornantur monasteriis innumeræ civitates: ipsa quoque campestris & montana, hujus cælestis ædificii fabrica; docorantur. Multiplicatur castitatis titulus in seculo, Clara sanctissima præcedente, & redivivus ordo virgineus in medium revocatur. His beatis floribus, quos

Clara parturiit, feliciter hodie vernat Ecclesia, quibus & ipsa fulciri postulat, dicens: Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. Sed jam ad propositum stylus redeat, ut, ejus conversatio qualis fuerit, innotescat.

[12] [& sancta Abbatissa humilitate insignis] Hæc sui Ordinis lapis primarius ac nobile fundamentum, in fundamento sanctæ humilitatis, virtutum omnium fabricam ab ipso principio studuit collocare. Beato namque Francisco obedientiam sanctam promisit, & a promisso nullatenus deviavit. Triennio vero post suam conversionem, nomen & officium Abbatissæ declinans, humiliter subesse voluit potius, quam præesse, & inter Christi ancillas servire libentius, quam serviri. Cogente autem S. Francisco, suscepit tandem regimen dominarum: de quo in corde suo timor, non tumor, exoritur: nec libertas, sed servitus augmentatur. Quo enim jam aliqualis prælationis specie altior cernitur, eo reputatione propria vilior, obsequio promptior, cultu despectior reperitur. Nullos jam famularum respuit actus, adeo ut plerumque sororum manibus aquam infunderet, sedentibus assisteret, comedentibus ministraret. Invita valde aliquid præcepit: spontanea vero fecit, magis eligens per seipsam facere, quam sororibus imperare. Infirmarum sedilia ipsa lavabat, ipsa tergebat, suo illo nobili spiritu nec sordida fugiens, nec fœtida perhorrescens. Pedes famularum deforis revertentium sæpius abluit, & ablutis oscula imprimit. Lavabat semel cujusdam servientis sororis pedes: quos dum deosculari properat, illa tantam humilitatem non ferens, pedem subtrahit, dominamque suam pede in ore percussit. At illa pedem famulæ blande resumit, & sub ipsa planta strictum * osculum figit.

[13] Paupertatem spiritus, quæ vera humilitas est & paupertas rerum omnium, continebat. [amore strictæ

paupertatis flagrans,] Primum in suæ conversionis initio paternam hæreditatem, quæ ad eam pervenerat, distrahi fecit, sibique de precio nihil reservans, totum pauperibus erogavit. Hinc seculo foris relicto, mente intus ditata, post Christum sine sacculo exonerata percurrit. Tantum denique cum sancta paupertate fœdus iniit, amoremque contraxit, ut nihil præter Dominum Jesum vellet habere, nihil filias suas possidere permetteret, nil præter necessarium victum & vestitum a sororibus recipi, vel in posterum reservari. Nequaquam cælestis desiderii pretiosissimam margaritam, quam venditis omnibus compararat, arbitrabatur cum temporalium mordaci * solitudine possidendam. Inculcat suis frequenti sermone sororibus, tunc acceptabile illud Deo fore collegium, cum paupertate fuerit opulentum, & tunc perpetuo stabile permansurum, si altissimæ paupertatis fuerit semper turre munitum. Hortatur eas in paupertatis nidulo Christo pauperi conformari, quem paupercola mater in arcto præsepio parvulum reclinavit. Hoc enim peculiari recordatorio quasi monili aureo suum subornabat * pectus, ne terrenorum pulvis ad interiora transiret.

[14] Volens denique religionem suam intitulari titulo paupertatis, a bonæ memoriæ Innocentio Papa tertio, paupertatis privilegium postulavit. Qui vir magnificus, [& divina providentia confidens,] tanto virginis fervori congratulans, singulare dicit esse propositum, quod numquam tale privilegium a Sede Apostolica fuerit postulatum. Et ut insolitæ petitioni favor insolitus arrideret, Pontifex ipse cum hilaritate magna petiti privilegii primam notulam sua manu conscripsit. Felicis recordationis dominus Papa Gregorius, vir sicut Sede dignissimus, ita & meritis venerandus, paterno affectu Sanctam istam arctius diligebat. Cui cum suaderet, ut propter eventus temporum & pericula seculorum aliquas possessiones assentiret habere, quas & ipse liberaliter offerebat, fortissimo animo restitit, & nullatenus acquievit.

Ad quam respondente Pontifice, Si votum formidas, nos te a voto absolvimus: Sancte pater, ait, nequaquam a Christi sequela in perpetuum absolvi desidero. Eleemosynarum fragmina panumque minutias, quas eleemosynarii comportabant, valde suscipiebat hilariter, & quasi mæsta de panibus integris, exultabat potius in fragmentis. Quid multa? Satagebat pauperi Crucifixo paupertate perfectissima conformari, ut nulla res peritura amantem ab amato secluderet *, aut cursum ejus cum Domino impediret. Occurrunt, ecce, duo miranda, quæ paupertatis amatrix meruit operari.

[15] Unicus erat in monasterio panis, cum jam instarent fames & hora edendi. [mirabiliter panem] Dispensatrice vocata, jubet Sancta panem dividere, partemque fratribus mittere, partem intus pro sororibus retinere. De quo retento dimidio jubet quinquaginta fieri, juxta dominarum numerum, incisuras, & eis in mensa paupertatis apponere. Cui cum devota filia responderet, necessaria ad hoc fore antiqua Christi miracula, ut tam modicum panis quinquaginta reciperet sectiones, respondit mater & dixit: Fac, filia, segura, quæ dico. Properat filia matris implere mandata: properat mater ad Christum suum pia pro filiabus destinare suspiria. Crescit divino munere inter frangentis manus parva illa materia, & cuilibet de Conventu suo extitit portio copiosa.

[16] Die quodam Christi ancillis sic ex toto defecerat oleum, [oleumque multiplicat.] ut nullum adesset saltem pro debilibus condimentum. Accipit domina Clara vasculum unum, & humilitatis magistra * suis manibus lavabat; ponit vas vacuum seorsum, ut Frater eleemosynarius illud accipiat, & vocatur ipse, ut pro acquirendo oleo vadat. Accelerat devotus Frater, ut succurrat tantæ inopiæ, & ad sumendum vasculum currit. Non autem volentis est, neque currentis, sed miserentis est Dei. Etenim, solo influente Deo, vas illud plenum oleo

reperitur, præveniente S. Claræ oratione Fratris obsequium in solamen pauperum filiarum. At vero Frater prædictus, quasi frustra vocatus fuisset, submurmurans, dixit: Derisorie me istæ feminæ vocaverunt, cum, ecce, vas plenum existat.

ANNOTATA.

Vallis Spoletana verosimiliter hic accipitur pro agro Spoletano, qui est tractus Umbricæ in Italia: nam ducatus Spoletanus latius patet, ut apud geographos obvius licet videre.

Is est Gregorius IX Pontifex, qui Ecclesiam ab anno Christi 1227 usque ad mensem Augustum anni 1241 gubernavit.

CAPUT III.

Austera vivendi ratio, & efficacia orationum ejus.

[Sancta variis afflictationibus] De miranda carnis maceratione silere magis, quam loqui, forsitan expediret, cum talia fecerit, in quibus audientium stupor cum veritate rerum contendit. Non illud magnum, quod simpla tunicula & vili mantello de rudi panno, tegebat potius, quam fovebat corpusculum. Nec illud mirandum, quod calceamentorum penitus ignorabat usum. Non magnum, omni tempore continuare jejunia, nec uti lecto sine pluma. In his enim, dum reliquas in suo claustro habuit similes, laudes fortasse non meruit singulares. Sed quæ conventio carnis virginæ ad vestem porcinam? Procuraverat enim sibi virgo vestem de corio porci, quam, versa ad carnem hispida tonsura pilorum, secreto sub tunica deferebat. Utebatur nonnumquam duro cilicio, de pilis equorum nodose conserto, quod hinc inde chordulis rudibus stringebat ad corpus. Hanc vestem uni de familiaribus * dum petenti accommodasset, tantæ protinus asperitati succumbens, non tam hilariter petiit,

quam celeriter post triduum resignavit. Nuda humus, & interdum sarmenta vinearum erant pro lectulo, lignumque durum præstabat sub capite officium pulvinaris. Processu vero temporis corium debilitato corpori stravit, & capiti modicam paleam clementer indulsit. Postquam autem corpus tam severe tractatum longa cœpit occupare infirmitas, jubente beato Francisco, sacco pleno paleis usa est.

[18] [corpus suum castigat,] Porro in jejuniis tantus erat rigor abstinentiæ suæ, ut de viatico tenui, quod sumebat, vix corporaliter viveret, nisi eam virtus alia sustentaret. Sanitatis namque tempore majorem Quadragesimam & Quadragesimam S. Martini episcopi in pane & aqua jejunans, solis diebus Dominicis vinum, si habebat, gustabat. Et ut mireris, auditor, quod imitari non potes, tribus diebus in hebdomada, secunda videlicet, quarta & sexta feria, nihil in illis Quadregesimis sumebat in cibum. Sic alternatim dies penuriosæ refectionis, & dies transactæ mortificationis * sibi invicem succedebant, ut vigilia perfectæ inediæ, quasi in festum solveretur panis & aquæ. Non mirum, si tanta rigiditas multo tempore observata, Claram infirmitatibus subdidit, si vires consumpsit, si vigorem corporis enervavit. Compatiebantur propterea sanctæ Matri devotissimæ filiæ, ac mortes illas, quas quotidie voluntarie sustinebat, lachrymis deplorabant. Prohibuere tandem beatus Franciscus & Episcopus Assisii, S. Claræ illud trium dierum exitiale jejunium, præcipientes, ut nullum transeat diem, quin saltem unciam & dimidiam panis sumat in pastum. Cumque gravis afflictio corporum, afflictionem ex more generet animorum, longe aliter effulgebat in Clara: servabat enim in omni sua mortificatione vultus festivos & hilares, ut vel non sentire, vel deridere videretur angustias corporales. Ex quo liquido datur intelligi, quia sancta lætitia, qua interius abundabat, exterius

redundabat: quoniam flagella corporis levigat amor cordis.

[19] [& continuo fundit preces,] Quæ vero sicut carne præmortua, sic erat a mundo penitus aliena, continue sacris orationibus & divinis laudibus animam occupabat. Ferventissimam interni desiderii aciem fixerat jam in lucem, & quæ globum transcenderat terrenorum voluminum, sinum mentis latius expandebat imbribus gratiarum. Longis post Completorium tractibus cum sororibus orat, & lachrymarum profluvia, dum in ipsa prorumpunt, in cæteris excitantur. Postquam vero cæteræ fessa membra duris adibant refovere cubilibus, ipsa in oratione pervigil & invicta manebat, ut tunc venas divini susurrii a furtive susciperet, quando sopor cæteras occupasset. Sæpissime ad orationem prostrata in faciem, terram infundit lachrymis, osculisque demulcet: ut semper suum Jesum tenere videatur in manibus, in cujus pedes lacrymæ illæ fluant, & oscula imprimantur. Lachrymanti semel profunda nocte adstitit angelus tenebrarum in forma nigri pueruli, & ipsam monuit, dicens: Ne tantum plores, quoniam cæca fies. Cui cum ilico responderet: cæcus non erit, qui Deum videbit: confusus ille discessit. Eadem nocte post Matutinum orante Clara, & irriguo solito balneata, monitor fraudulentus accessit: Ne tantum, inquit, fleveteris, ne tamdiu resolutum cerebrum per nares emunxeris: quoniam adhuc tortum nasum habebis. Qua celeriter respondente: Torturam nullam patitur, quæ Domino famulatur, statim elapsus evanuit.

[20] Quantam sui munitionem * in fornace ferventis orationis accipiat, [quæ tantæ erant efficaciam,] quantum sibi in illa fruitione bonitas divina dulcescat, solita indicia probant. Cum enim ab oratione sancta cum jucunditate redibat, calida verba, quæ Sororum pectora succendebant, de igne altaris Domini reportabat. Mirabantur enim quamdam dulcedinem ex ejus ore

procedere, & clariorem solito faciem apparere. Paraverat certe in dulcedine sua pauperi Deus, & mentem, quam in oratione lux vera repleverat, exterius corporaliter exemplabat. Sic in mundo labili sponso suo nobili non labiliter juncta, continue deliciatur in superis: sic in rota versatili virtute stabili fulta, & in vase fictili thesaurum gloriæ claudens, carne in imis, mente permanet in excelsis. Mos erat ei ad Matutinum prævenire juvenculas, quas per signa silenter excitans, provocabat ad laudes. Sæpe, cæteris dormientibus, lampades accendebat: sæpe campanam propriis manibus ipsa pulsabat. Nullus erat corpori, nullus in suo claustro desidiæ locus; ubi orandi & Domino serviendi pigritiam aspera invectio stimulabat.

[21] Libet hic orationum ejus recitare magnalia, sicut veritate fidelissima, [ut iis Saracenos,] sic & veneratione prædigna. Illa tempestate, quam sub Imperatore Friderico in diversis mundi partibus sustinebat Ecclesia, vallis Spoletana de calice iræ frequentius imbibebat. Erant in ea pro depopulatione castrorum, pro civitatum expugnatione, Imperiali jussu constitutæ acies militum, & Saracenorum sagittariorum examina velut apum. Cumque in Assisium, peculiarem Domini civitatem, semel furor irrueret, & jam ipsis portis exercitus appropinquaret, Saraceni gens pessima, qui sanguinem sitiunt Christianum, & omne nefas impudentius audent, apud sanctum Damianum intra loci terminos, immo intra claustum virginum, confluxerunt. Liquescent dominarum corda timoribus, tremunt formidine verba, & ad Matrem referunt fletus suos. Quæ impavida corde, se infirmam ad ostium duci jubet, & ante hostes poni, præcedente eam capsula argentea, intra ebur inclusa, in qua Sancti sanctorum corpus * devotissime servabantur.

[22] Cumque se totam in oratione coram Domino prostravisset, Christo suo cum lacrymis ait: Placet, mi

Domine, inermes ancillas tuas, [monasterium suum invadentes fugaverit,] quas tuis amoribus nutriti, manibus, ecce, tradere paganorum? Custodi Domine, precor, has famulas tuas, quas ipsa in præsentis articulo custodire non possum. Mox de novæ gratiæ propitiatorio vox quasi pueruli ad ejus aures insonuit: Ego vos semper custodiam. Mi Domine, ait, & hanc, si placet, protege civitatem, quia nos pro tuo amore sustentat. Et Dominus ad eam: Gravamina sustinebit, sed mea protectione tuaque intercessione defendetur. Tunc Virgo lacrymosam erigens faciem, flentes confortat, dicens: Fidejubeo vobis, filiolæ, quod nihil patiemini mali: tantum in Christo confidite. Nec mora: statim canum illorum repressa pavescit audacia, & per muros, quos ascenderant, celeriter exeuntes, orantis virtute deturbati sunt. Confestim Clara illis, quæ vocem prædictam audierant, studiose interminatur, dicens: Cavete per omnem modum, charissimæ filiæ, ne vocem illam, dum corpus ago, cuiquam reseratis.

[23] [Assisium obsidione liberaverit,] Alio tempore Vitalis de Aversa, vir gloriæ cupidus, & in præliis animosus, Imperialem exercitum, cui capitaneus præerat, admovit contra Assisium. Terram itaque nudavit arboribus, adjacentia cuncta vastavit, & sic in civitatis obsidione resedit. Firmat verbis minacibus, se inde nullatenus recessurum, donec ipsam habuerit civitatem. Jamque ad id adventum erat, ut de civitatis periculo in proximo timeretur. Quod cum audisset Clara famula Christi, vehementer ingemuit, & sororibus ad se vocatis, ait: Ab ista civitate, charissimæ filiæ, multa quotidie bona suscipimus: impium valde est, si non in tempore opportuno ei, prout possumus, succurramus. Jubet afferri cineres, jubet capita nudare sorores. Primum suum exopertum caput cinere multo conspersit: deinde super illarum capita cinerem ponit. Pergite, inquit, ad Dominum nostrum, & liberationem civitatis totis affectibus

postulate. Quid singula narrem? Quid virginum lacrymas, quid preces repetam violentas? Facit misericors Deus sequenti mane cum tentatione proventum, ut toto dissoluto exercitu, & superbus homo contra votum discederet, ac terram illam ulterius non vexaret. Nam & ipse dux belli paulo post gladio interemptus est.

[24] [sorori suæ Agnoti conversionem] Verum nec illa suæ orationis virtus mirifica debet silentio sepeliri, qua in ipso conversionis initio animam ad Deum convertit, conversam defendit. Habebat namque sororem, ævo teneram, carne ac puritate germanam: cujus conversionem desiderans, inter precum primitias, quas Deo plenis affectibus offerebat, hoc postulabat obnixius, ut sicut cum sorore habuerat in seculo cohærentiam animorum, ita jam in Dei servitio fieret inter eas unitas voluntatum. Orat igitur instanter Patrem misericordiæ, ut relictæ in domo sorori Agneti mundus desipiat, dulcescat Deus, eamque sic a proposito carnalium nuptiarum ad sui amoris copulam transferat, quatenus una secum in virginitate perpetua Sponso gloriæ nubat. Mirandus enim utrique insederat mutuus amor, qui novam divulsionem, licet affectu dissimili utrique fecerat dolorosam. Favet celeriter divina majestas egregiæ oratrici, primumque illud donum, quod præcipue postulat, quodque magis Deum exhibere delectat, festinantius elargitur. Nam post sedecim dies a conversione Claræ, Agnes divino afflata spiritu, properat ad sororem, eique suæ voluntatis reserans arcanum, dicit, se velle penitus Domino deservire. Quam illa gaudenter amplectens, Gratias, inquit, ago Deo, dulcissima soror, quod me de te sollicitam exaudivit.

[25] Miram conversionem satis est miranda defensio subsecuta. [& constantiam contra vim consanguineorum] Cum enim felices sorores apud ecclesiam sancti Angeli de Panso, Christi vestigiis inhærent, atque illa, quæ plus de Domino sentiebat, suam erudiret novitiam &

germanam, repente contra puellas nova consanguineorum praelia suscitantur. Audientes enim Agnetem ad Claram transisse, currunt ad locum sequenti die duodecim viri furore succensi, & conceptam malitiam dissimulantes exterius, pacificum prætendunt ingressum. Moxque ad Agnetem conversi, (nam de Clara jam antea desperaverant) Quid tu, inquit, ad locum istum venisti? Festina quantocius domum redire nobiscum. Qua respondente, nolle se a sorore sua Clara discedere, irruit in eam miles unus animo efferato, & pugnis calcibusque non parcens, eam per capillos abstrahere conabatur, cæteris impellentibus, & suis brachiis levantibus eam. At juvencula dum quasi a leonibus capta, de manu Domini raperetur, exclamat, dicens: Adjuva me, soror charissima, nec me Christo Domino tolli permittas. Cum ergo violenti prædones adolescentulam renitentem per devexum montis abstraherent, vestes abrumperent; vias crinium laceratione complerent, Clara cum lachrymis in orationem procumbens, petit sorori mentis constantiam tribui, petit vires hominum divina potentia superari.

[26] Confestim vero tanto pondere corpus illius in terra jacentis figi videtur, [prodigiose impetraverit,] ut illam plures homines, suis conatibus annitentes, nequaquam valeant ultra quemdam rivulum absportare. Accurrentes etiam aliqui de agris & vineis, auxilium illis præstare contendunt, sed corpus illud de terra levare nullatenus possunt. Dumque in suo conatu deficiunt, verbo lusorio miraculum extollunt, dicentes: Tota nocte plumbum comedit, & ideo si ponderat, non est mirum. Nam & dominus Monaldus patruus ejus, cum in tanta rabie constitutus, vellet eam lethaliter pugno percutere, manum, quam levavit, subito dirus dolor invasit, eamque usque ad plura tempora doloris angustia cruciavit. Ecce post longum agonem Clara pergens ad locum, rogat propinquos, a tali conflictu discedere, & Agnetem seminecem jacentem, suæ solitudini commendare.

Quibus infecto negotio cum amaro animo recedentibus, Agnes jucunda surrexit, & jam cruce Christi gaudens, pro quo hac prima pugna certaverat, se divinis servitiis perpetuo mancipavit. Siquidem & beatus Franciscus manu sua ipsam totondit, & una cum sorore sua in via Domini erudivit. Verum quia magnificam ejus vitæ perfectionem sermo brevis explicare non posset, intendatur ad Claram.

[27] Mirum non est, si contra malitiam hominum Claræ oratio valeat, [ac dæmones expulerit.] quæ etiam dæmones incendebat. Mulier enim quædam Pisanæ diæcesis, devota semel venit ad locum, ut Deo & sanctæ Claræ gratias ageret pro eo, quod meritis ejus a quinque dæmoniis liberata fuisset. Fatebantur autem in sui expulsionem dæmonia, quod ipsos orationes S. Claræ incenderent, & ex possesso vasculo deturbarent. Non sine causa dominus Papa Gregorius in hujus sanctæ orationibus fidem habebat mirabilem, quarum virtutem senserat admirabilem & efficacem. Sæpe quidem nova, ut assolet, emergente difficultate, & cum esset Ostiensis Episcopus, & postquam ad culmen Apostolicum esset evectus, suppliciter eidem virgini per epistolam factus, poscit suffragium, sentit auxilium. Res certe, sicut humilitate conspicua, sic toto studio imitanda: quando Christi Vicarius a Christi ancilla opem efflagitat, & suis se virtutibus recommendat. Sciebat sane, quid potest amor, & quam liber aditus puris virginibus pateat ad consistorium majestatis. Si enim Rex cælorum seipsum ferventer amantibus tribuit, quid est, quod devote orantibus, si expedit, non concedit?

ANNOTATA.

Susurrium hic usurpatur pro susurro.

Hujus Frederici facinora passim nota apud Odoricum Reynaldum in Annalibus ecclesiasticis, aliosve historiographos legi possunt.

CAPUT IV.

**Eximia ejus devotio erga sanctissimum Eucharistiæ
Sacramentum, & Crucem Christi,
cujus signo varia miracula patravit.**

[Erga Sacramentum Eucharistiæ,] Quantus beatæ Claræ ad altaris Sacramentum fuerit devotionis affectus, effectus ostendit. In illa gravi infirmitate, quæ eam grabato adscripserat, faciebat se erigi, & fulcimentis appositis sustentari: & sedens, filabat delicatissimos pannos: de quibus ultra quinquaginta paria Corporalium faciens, & ea sericis vel purpureis thecis includens, per plana & montana Assisii variis ecclesiis destinabat. Corpus vero Domini susceptura, calidis primo lachrymis rigabatur: & accedens cum tremore, non minus formidat in Sacramento latentem, quam cælum terramque regentem.

[29] [& Christum,] Sicut enim in infirmitate, Christi sui memoria memor erat, sic & Christus eam in suis languoribus visitabat. In illa nativitatis hora, quando parvulo nato mundus cum angelis jubilat, omnes dominæ ad Matutinum pergunt, & matrem infirmitatibus pressam, solam relinquunt. Cumque de parvulo Jesu cogitare cœpisset, & multum doleret, quod suis laudibus interesse non posset, suspirans ait: Domine Deus, ecce sola relicta sum tibi in loco isto. Et ecce repente mirabilis ille concentus, qui in ecclesia S. Francisci fiebat, suis cœpit auribus intonare. Audiebat jubilum Fratrum psallentium, harmonias cantantium attendebat, ipsum etiam percipiebat sonitum organorum. Nullatenus tanta erat loci propinquitas, ut hæc attingere posset humanitus, nisi vel illa solennitas ad eam fuisset ampliata divinitus, vel

ejus supra humanum modum vigoratus auditus. Verum quod totum hoc excellit oraculum, ipsum digna fuit Domini præsepe videre. Mane ad eam venientibus filiabus, dixit Clara: Benedictus Dominus Jesus Christus, qui me, vobis relinquentibus, non reliquit. Audivi revera per gratiam Christi tota illa solennia, quæ in ecclesia sancti Francisci hac nocte celebrata sunt.

[30] [præsertim patientem tantus erat Sanctæ affectus,] Familiaris ei planctus Dominicæ passionis, quæ ex sacris vulneribus nunc myrrhatis affectiones exhaurit, nunc dulciora gaudia sugit. Hanc lachryma Christi passi vehementer inebriat, & quem cordi suo profundius amor impresserat, frequenter memoria repræsentat. Docet novitias Christum plangere Crucifixum, & simul, quod verbis docet, factis exemplat. Nam sæpe, cum in secreto ad talia hortaretur, præveniebat verborum exitum, irriguum lachrymarum. Inter horas diei, Sexta & Nona majori compunctione ex more afficitur, ut cum immolato Domino immoletur. Nam & semel hora Nona orantem in cellula diabolus in maxilla percutiens, oculum sanguine, genam livore suffundit. Ut autem Crucifixi deliciis absque intermissione pasceret mentem, orationem de quinque plagis Domini frequentius ruminabat. Officium Crucis, prout Crucis amator Franciscus instituerat, didicit, & affectu consimili frequentavit. Chordulam tredecim nodorum copulis annulatam, subtus ad carnem cingebat, secretum memoriale vulnerum Salvatoris.

[31] Advenerat quodam tempore dies sacratissimæ Coenæ, qua Dominus in finem dilexerat suos. Circa sero, [ut in exstasin raperetur,] appropinquante Domini agonia, Clara contristata & mœsta, in cellæ secretario se recluserat. Cumque orantem Dominum orans prosequeretur, & tristis usque ad mortem anima tristitiæ illius hausisset affectum, jam jamque captionis & totius illusionis memoria debriata, lecto resedit. Tota igitur nocte illa & die

sequenti sic absorpta, sic a seipsa permanet aliena, ut irreverberatis circa unum semper intenta luminibus, confixa Christo, ac prorsus insensibilis videretur. Redit quædam familiaris filia sæpe ad ipsam, si forte aliquid velit, & semper eodem modo se habere reperit. Nocte vero diei sabbati veniente, devota filia candelam accendit, & præceptum sancti Francisci ad matris memoriam signo, vel * verbo, reducit. Præceperat enim sanctus, ne ullum sine comestione transiret diem. Illa igitur assistente, Clara quasi aliunde rediens, hoc protulit verbum: Quæ candelæ necessitas? Numquid non dies est? Mater, ait illa, nox abiit, & dies transivit, moxque altera rediit. Cui Clara: Benedictus sit iste somnus, charissima filia; quoniam diu optatus, tandem donatus est mihi. Sed cave, ne somnum istum cuiquam referas, dum vixero in carne.

[32] Amanti vicem Crucifixus amatus rependit: & quæ circa Crucis mysterium tanto amore succenditur, [& signo crucis] Crucis potentia in signis & miraculis illustratur. Signum enim vivificæ Crucis dum morbidis applicat, morbos ab eis mirabiliter fugat. Tangam ex multis aliqua. Fratrem quemdam, nomine Stephanum, furicæ morbo laborantem, S. Franciscus ad dominam Claram transmisit, ut super eum faceret signum sanctissimæ Crucis. Magnam enim sciebat ejus perfectionem, & magnam in ipsa venerabatur virtutem. Consignat eum obedientiæ filia patris jussu, & in loco, ubi ipsa orare solita erat, parumper dormire sinit. At ille post modicum somnum solutus, sanus exsurgit, & ad patrem liber ab insania redit.

[33] Puer quidam annorum trium, nomine Matthiolus *, [multos ægros,] de civitate Spoleti, lapillum quemdam incaute suis intruserat naribus. Nemo illum ex ejus naribus valebat educere, nec ipse puer projicere. Periclitatus angustia magna, ducitur ad dominam Claram,

& dum signo Crucis ab ea signatur, statim projecto lapide, liber efficitur.

Alius puer de Perusio, totum habens oculum macula coopertum, ad sanctam Dei Famulam adductus est. Quæ tacto pueri oculo signum Crucis impressit, & dixit: Ducite eum ad matrem meam, ut ipsa super eum signum Crucis ingeminet. Mater, inquam, ejus domina Hortulana, suam secuta plantulam, post filiam ad religionem transierat, & in horto concluso cum virginibus vidua Domino serviebat. Signo autem Crucis ab ipsa recepto, ilico pueri oculus a macula expurgatus, clare & limpide vidit. Asserit ergo Clara, puerum ipsum suæ matris merito esse liberatum: declinat pondus laudis mater in filiam, & se tantæ rei fatetur indignam.

[34] [diversis morbis afflictos,] Una de Sororibus, nomine Beneventuta, plagam fistulæ sub brachio duodecim fere annis perpessa fuerat, quæ per quinque foramina saniem emittebat. Cui compassa virgo Dei Clara, peculiare illud suum signi salutiferi admovit emplastrum. Statimque ad Crucis designationem, perfectam recepit annosi ulceris sanitatem.

Alia de numero sororum, Amata vocabulo, tredecim mensibus aggravata hydropisi, febre insuper & tussi & lateris dolore confecta, jacebat. Super quam domina Clara pietate permota, ad suæ nobilis physicæ recurrit experimentum. Signat eam Cruce in nomine Christi sui, & statim restituit plenariæ sanitati.

Alia Christi ancilla, de Perusio nata, vocem per duos annos ita perdiderat, quod vix exterius poterat formare sermonem. Cumque in nocte Assumptionis Dominæ nostræ sibi fuisset in visione monstratum, quod domina Clara liberaret eam, diem cum desiderio expectabat.

**Qua illucescente, ad Matrem festinat, signum Crucis
expostulat, vocem mox signata recuperat.**

**[35] [ad pristinam sanitatem revocaverit,] Soror quædam,
nomine Christina, magno tempore in una aure surditatem
perpressa, multas contra malum illud, frustra tamen,
fecerat medicinas. Cujus caput domina Clara clementer
consignat, aurem contrectat, auditusque ilico reparatur.**

**Magna erat in monasterio sororum multitudo
languentium, diversis doloribus afflictarum. Ingreditur
Clara locum ex more cum sua medicina solita, & signo
Crucis quinquies facto, quinque statim relevat a languore.
Ex his profecto patet, in pectore virginis plantatam esse
arborem Crucis, cujus dum fructus reficit animam,
præbent exterius folia medicinam.**

ANNOTATA.

**Hic divinus favor, sanctæ Virgini collatus, etiam in
Speculo S. Francisci Centuria 2 cap. 82 refertur.**

**Indicatur hic, ni fallor, Officium Dominicæ Passionis, quod
Waddingus inter opuscula S. Francisci tomo 3 pag. 381
edidit, & monitione prævia illustravit.**

CAPUT V.

**Sollicitudo sanctæ Abbatissæ erga suas subditas,
exstasis ejus cum sancto Francisco,
& prodigiosa, panis benedictio.**

**[Sancta subditas suas solícite erudit,] Sane quia erat
magistra rudium, & quasi in magni Regis palatio
præposita puellarum, tanta eas disciplina informabat,
tantoque fovebat pietatis amore, quod sermo nullus
explicet *. Docet primo strepitum omnem de mentis
hospito pellere, ut solius Dei penetralibus valeant**

inhærere. Docet, jam carnalium propinquorum amore non affici, domumque patriam, ut Christo placeant, oblivisci. Hortatur, exactiones contemnere fragilis corporis, carnisque nugas imperio restringere rationis. Monstrat insidiosum hostem occultos puris mentibus injicere laqueos; aliter sanctos, aliter tentare mundanos. Sic denique, certis horis vult eas operari manibus suis, ut protinus ad conditoris desiderium per orationis exercitium recalescant, & torporem negligentiae deserentes, igne sancti amoris frigus indevotionis deponant. Nusquam major censura silentii, nusquam amplior color & tenor omnis honesti. Non ibi fluida loquela fluidum loquitur animum, nec verbi levitas levem prodit affectum. Ipsa namque Magistra parca in verbis, abunde mentis vota sermonis brevitate coarctat.

[37] Providet filiabus per devotos prædicatores alimoniam verbi Dei, [concionibus instrui curat,] ex qua suam deteriorem non efficit partem. Nam tanta in auditu sanctæ prædicationis exultatione perfunditur, tanta recordatione sui Jesu deliciatur, ut prædicante aliquando fratre Philippo de * Adria, speciosissimus quidam puer virgini Claræ assisteret, & per magnam prædicationis partem suis eam gratulationibus oblectaret. Ex cujus apparitionis intuitu illa, quæ de matre videre talia merebatur, suavitatem inexplicabilem sentiebat. Licet autem literata non esset, literatorium tamen gaudebat audire sermonem, rata quod in testa verborum nucleus lateat, quem ipsa attingebat subtilius, & sapidius degustabat. Novit de cujuslibet sermone loquentis elicere, quod animæ prosit: sciens non minoris esse prudentiæ, de rudi quandoque spina flores decerpere, quam fructum ex arbore nobili manducare. Cum semel dominus Papa Gregorius prohibuisset, ne aliquis Frater ad monasteria dominarum sine sua licentia pergeret, dolens pia Mater cibum sacræ doctrinæ rarius habituras Sorores, cum gemitu dixit: Omnes nobis auferat de

cætero Fratres, postquam vitalis nutrimenti nobis abstulit præbitores. Et statim omnes Fratres ad Ministrum remisit, nolens habere eleemosynarios, qui panem corporalem acquirerent, postquam panis spiritalis eleemosynarios non haberet. Quod cum audiret Papa Gregorius, statim prohibitum illud in generalis Ministri manibus relaxavit.

[38] Non autem hæc venerabilis Abbatisa filiarum suarum solas animas diligit, [easque materna benevolentia regit,] quæ etiam ipsarum corpusculis miro studio charitatis inservit. Nam sæpius in frigore noctis propria manu cooperit dormientes, & quas ad rigorem communem servandum cernit invalidas, remissiori moderamine vult esse contentas. Si quam turbaret tentatio, si quam, ut assolet, invaderet mœstitudo, secreto vocatam cum lachrymis consolatur. Aliquando se ad pedes prosternit mœrentium, ut maternis blanditiis alleviet vim doloris. Cujus beneficiis filiæ non ingratae, seipsas tota devotione rependunt. Complectuntur siquidem affectum dilectionis in matre, reverentur in magistra prælationis officium, sectantur in pædagoga rectitudinis gressum, & in Dei sponsa prærogativam mirantur omnimodæ sanctitatis.

[39] [& semel post iteratas preces] (Franciscus servus Dei altissimi dum staret Assisii, vivente adhuc sponsa Christi Clara, cum frequenter illam suis sacris exhortationibus visitaret, illa rogavit pluries beatum Franciscum, quod faceret ei hanc consolationem, ut scilicet semel insimul manducarent. Sanctus autem Franciscus semper illud facere renuebat. Unde accidit, quod socii sancti Patris, sanctæ Claræ desiderium perpendentes, beato Francisco dixerunt: Pater, nobis videtur, quod rigor iste non sit secundum charitatem divinam, videlicet quod Claram virginem tam sacram & Deo dilectam non exaudis, & quæ præsertim ad tuam prædicationem pompas seculi dereliquit; propter quod necdum sumere cibum tecum

potuit; sed si cum tanta instantia majorem gratiam postulasset, plantulæ tuæ facere debuisses.

[40] [ad pauperem S. Francisci mensam admissa,] Respondit sanctus Franciscus: Videtur vobis quod de hoc desiderio illam exaudiam? Cui socii dixerunt: Ita pater; nam digna est, ut hanc consolationem sibi adimpleas. Respondit sanctus Franciscus: Ex quo vobis placet, etiam mihi videtur; sed ut plenius consoletur, volo, quod hoc fiat in sancta Maria de Angelis: ipsa enim diu stetit in sancto Damiano reclusa; unde lætificabitur aliquantulum revidendo locum sanctæ Mariæ, ubi fuit tonsa & facta sponsa Domini nostri Jesu; & ibi comedemus simul in nomine Domini. Ordinata est igitur dies, ut egrederetur cum socia; & comitantibus eamdem sociis sancti Patris, venit benedicta Clara ad sanctam Mariam de Angelis: & beatissima Dei Matre reverenter & humiliter adorata, & loco circumquaque ex devotione lustrato, hora facta est comedendi.

[41] [cum eodem & aliis in exstasin rapitur,] Humilis autem & divinus Franciscus fecit mensam, sicut sæpe consueverat, in plana terra parari; & sedit ipse, & beatissima Clara, & unus de sociis sancti Francisci cum socia sanctæ Claræ, & omnes alii ejus socii in mensa illa humili sunt locati. Pro primo autem ferculo incepit Franciscus loqui de Deo tam suaviter & sancte, & tam altissime divine, quod ipse sanctus Franciscus & sancta Clara, & socia, & omnes alii, qui erant in mensa illa paupercula, fuerunt rapti; & tanta abundantia gratiæ Altissimi supervenit. Ipsis autem sedentibus sic raptis, & oculis & manibus in cælum erectis, hominibus de Assisio & de Betonio, & undique per contratam videbatur, quod sancta Maria de Angelis, & totus locus & silva, quæ erant adhuc juxta locum, omnia comburebantur, & unus magnus ignis omnia prædicta præoccupaverat, id est ecclesiam & silvam. Propter quod Assisimates, ut loco succurrerent,

[cum magna festinatione cucurrerunt,] credentes firmiter, quod omnia comburerentur ab igne. Quando vero venerunt ad locum, viderunt cuncta illæsa penitus & intacta. Intranses autem domum, invenerunt beatum Franciscum cum beata Clara & cum omnibus sociis antedictis raptos ad Dominum, & circa mensam illam humillimam omnes sedentes virtute indutos ex alto. Et tunc certitudinaliter adverterunt, quod ille erat ignis divinus, qui ob devotionem tam Sanctorum & Sanctarum dictum locum divini amoris copiosis consolationibus inflammabat. Unde recesserunt valde consolati & ædificati.

[42] Sanctus autem Franciscus & beata Clara, & ceteri refecti tam copiosa consolatione divina, [& statim redit ad monasterium,] de alio cibo parum aut modicum curaverunt. Tunc sumpto tam benedicto cibo, beata Clara rediit ad sanctum Damianum. Unde videntes eam Sorores, fuerunt valde gavisæ, quia timuerunt, ne sanctus Franciscus vellet eam mittere ad aliud monasterium gubernandum, sicut miserat Agnetem germanam ejus Florentiam pro abbatisa: nam illo tempore mittebat sanctus Franciscus ad monasteria exterorum regimina; & aliquando dixit Claræ: Para te, sicut oportebit ire quocumque misero. Et illa, sicut filia obedientiæ, dicebat: Parata sum, Pater, quocumque miseris, obedire. Propter hoc fuerunt Sorores gavisæ quando eam rehabuerunt. Et beata Clara extunc remansit valde in Domino consolata.

[43] Sancta Clara, devotissima crucis discipula; & pretiosa plantula sancti Francisci, [ubi jussu summi Pontificis,] erat tantæ sanctitatis, quod non solum episcopi & Cardinales, sed etiam summus Pontifex eam videre & audire affectuosius cupiebat, & sæpe personaliter visitabat. Etenim quadam vice Papa ad sanctæ Claræ monasterium accessit, ut ab ea, quæ erat sacrarium Spiritus sancti, audiret cælestia & divina

colloquia. Utroque igitur diu de salute animæ & divina laude tractante, interim fecit sancta Clara panem pro Sororibus in mensis omnibus spargi, cupiens panes illos reservare a Christi Vicario benedictos. Unde finita colloquutione sanctissima, sancta Clara genu flectens cum magna reverentia rogavit summum Pontificem, ut panes in mensis appositos benedicere dignaretur.

[44] Papa vero respondit: Soror Clara fidelissima, ego volo, ut tu benedicas panes istos, & facias super eos crucem Christi benedicti, [benedixit aliquando panes,] cui te totam in medullatum sacrificium obtulisti. Illa vero respondit: Sanctissime Pater, parcas mihi, quia in hoc reprehendenda essem nimis, ut coram Vicario Christi ego, quæ una vilis sum muliercula, facere talem benedictionem præsumerem. Et Papa respondit: Ad hoc, ut præsumptioni non imputetur, sed insuper habeas inde meritum, præcipio tibi per sanctam obedientiam, quod super istos panes facias signum crucis, & benedicas eos in nomine Domini. Illa vero tamquam obedientiæ filia super panes illos crucem faciens, devotissime benedixit.

[45] Mirabile certe, quod statim in omnibus panibus apparuit signum crucis pulcherrimum; [quibus visibiliter & miro modo signum crucis impressum mansit.] de quo plures fuerunt cum magna devotione comesti, & plures pro miraculo in posterum reservati. Papa insuper de virtuosa cruce, a Sponsa Christi facta, admirans, primo gratias Deo egit, & postea beatam Claram consolabiliter benedixit. Morabantur in dicto monasterio Soror Hortulana, mater sanctæ Claræ, & Soror Agnes ejusdem germana, omnes Spiritu sancto plenæ, cum multis aliis sanctis monialibus & sponsis Christi, ad quas sanctus Franciscus infirmos plurimos trans mittebat signo crucis signandos, quod toto corde colebant, & quotquot signabantur, remedium transportabant * .)

ANNOTATA.

Contrata vel contracta ab Italica voce contrada, significat regionem vel tractum terræ, ut in recuso & aucto Cangii Glossario ad hanc vocem licet videre. Eadem ista vox in his Actis aliquoties recurrit.

Hæc historia de cibo simul sumpto ac mirabili omnium raptu in editione Suriana deest; sed illa in nostro Ms. Codice, & in Speculo S. Francisci, quod Bosquierus anno 1623 edidit, centuria 2 cap. 81 legitur. Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1221 num. 32 de eodem convivio meminit.

Etiam hæc historia de panibus cruce signatis in editione Suriana omittitur. Verum in Ms. Codice nostro & laudato Speculo S. Francisci apud Bosquierum centuria 2 cap. 83 refertur. Præterea de hoc miraculo superest traditio apud Franciscanos Assisates, ut Papebrochius noster in suo Ms. Itinerario Romano pag. 276 testatur. Laudatus Waddingus ad annum 1253 num. 2 hæc cum aliis [Col. 0763E] circumstantiis refert, ut § 2 Commentarii prævii monuimus.

CAPUT VI.

**Ultimus sanctæ Virginis morbus, in quo ab Innocentio IV Pontifice visitatur,
& felix illius obitus.**

[Sanctam Claram ægrotantem,] Quadraginta annis in stadio cucurrerat altissimæ paupertatis, cum ecce jam ad bravium supernæ vocationis, præcedente languore multiplici, propinquabat. Vigore siquidem carnis in annis prioribus austeritati pœnitentiæ succumbente, posteriora tempora occupavit infirmitas, ut quæ sana ditata fuerat merito operum, infirmita ditaretur meritis passionum.

Etenim virtus in infirmitate perficitur. Cujus miranda virtus qualiter fuerit in infirmitate perfecta, hinc maxime liquet, quod in vigintiocto annorum languore diutino non murmur resonat, non querimonia: sed semper ab ejus ore sanctum colloquium, semper procedit actio gratiarum. Licet autem ægritudinum pondere prægravata, festinare videretur ad finem, placuit tamen Deo, ad tempus illud ipsius obitum reservare, quo ab Ecclesia Romana, cujus erat [futura] filia specialis *, dignis valeret honoribus exaltari. Summo namque Pontifice cum Cardinalibus moram trahente Lugduni, cum Clara præ solito urgeri morbo cœpisset, filiarum mentes ingentis doloris gladius trucidabat.

[47] [ut cuidam moniali Benedictinæ antea revelatum fuerat,] Mox cuidam Christi ancillæ, virgini Deo devotæ de monasterio S. Pauli, Ordinis S. Benedicti, hujusmodi visio demonstratur. Videtur sibi una cum suis Sororibus apud S. Damianum dominæ Claræ infirmanti assistere, ac eandem Claram in lecto jacere. Flentibus autem, & cum lachrymis beatæ Claræ præstolantibus exitum, formosa quædam mulier ad lectuli caput apparens, lachrymantibus loquitur: Nolite, inquit, o filiæ, plorare victuram: quoniam mori non poterit, quousque Dominus cum suis discipulis veniat. Et, ecce, post modicum tempus venit Curia Romana Perusium. Audito vero ejus infirmitatis augmento, properat de Perusio dominus Ostiensis a invisere sponsam Christi, cujus fuerat officio pater, cura nutritius, affectu purissimo semper devotus amicus. Pascit infirmam Dominici corporis Sacramento, pascit & reliquas salutaris exhortationis sermonibus. Supplicat illa tanto patri cum lachrymis, ut suam & aliarum dominarum famulas * pro Christi nomine habeat commendatas. Verum illud super omnia rogat, ut privilegium paupertatis a Domino Papa cum Cardinalibus sibi impetret confirmari: quod fidelis ille religionis adjutor sicut verbo promisit, sic opere adimplevit. Revoluto anno, Dominus Papa cum Cardinalibus de Perusio transivit

Assisium, ut de transitu Sanctæ præostensa visio sortiretur effectum. Ipse namque Summus Pontifex, ultra hominem, citraque Deum existens, personam Domini repræsentat; cui in templo militantis Ecclesiæ familiarius hærent, velut discipuli, domini Cardinales.

[48] Accelerat jam divina providentia suum de Clara implere propositum: [invisit Romanus Pontifex,] accelerat Christus pauperem peregrinam superni regni palatio sublimare. Cupit jam illa, & toto desiderio suspirat liberari de corpore mortis hujus, & in æthereis mansionibus Christum videre regnantem, quem fuerat toto corde in terris pauperem paupercula prosecuta. Artubus itaque sacris veteri morbo detritis, nova cumulat debilitas, quæ & proximam vocationem ad Dominum indicat, & sanitatis perpetuæ viam parat. Festinat sanctæ memoriæ dominus Innocentius IV una cum Cardinalibus visitare Christi ancillam, & cujus ultra feminas nostri temporis probaverat vitam, mortem non dubitat Papali præsentia venerandam. Ingressus monasterium, pergit ad lectulum, & infirmantis ori manum applicat osculandam. Quam illa gravissime suscipit, & pedem Apostolici summa cum reverentia osculandum exposcit. Ascenso ligneo scabello, curialis dominus dignanter pedem accommodat, super quem illa sursum & deorsum inculcans oscula, vultum reverenter acclinat.

[49] Petit exinde a summo Pontifice vultu angelico remissionem omnium peccatorum. [a quo moritura Virgo indulgentiam peccatorum petit,] Qui cum diceret: Utinam ego tanta venia indigerem; perfectæ absolutionis manus & amplæ benedictionis gratiam impertitur. Recedentibus autem omnibus, quia die illa manu provincialis Ministri sacram receperat hostiam, sublevatis in cælum oculis, & junctis ad Deum manibus, cum lachrymis ait suis sororibus: Laudate Dominum, filiolæ meæ, quia tale beneficium hodie Christus mihi est dignatus tribuere,

quod cælum & terra non sufficit compensare. Ipsum, inquit, hodie recepi Altissimum, & ejus Vicarium videre commerui. Circumstant matris lectum filiæ quamcitus orphanandæ: quarum animas acerbi doloris gladius pertransibat. Non somnus eas revocat, non fames ipsas divellit: sed lectulorum oblitæ & mensæ, nocte ac die solum plangere delectabat. Inter quas Agnes virgo devota, lachrymarum inebriata salsugine, sororem efflagitat, ne, se relicta, discedat. Cui Clara respondit: Placet Deo, soror charissima, quod discedam: sed tu flere desiste, quoniam post me ad Dominum festine pervenies; & magnam, inquit, consolationem tibi faciet Dominus, priusquam moriaris.

[50] Videtur tandem in extremis plurimis laborare diebus, [& post septemdecim dies sine cibo transactos,] quibus fides gentium & devotio populorum excrescit: Cardinalium quoque & prælatorum visitatione frequenti, ut vere sancta, quotidie honoratur. Quod vero est auditu mirabile, cum decem & septem diebus nullum cibum sumere posset tanta est a Domino fortitudine vigorata, ut omnes ad se venientes, in Christi servitio confortaret. Nam cum benignus, frater Reinaldus in tantarum infirmitatum longo martyrio eam ad patientiam hortaretur, liberrima ei voce respondit: Postquam Domini mei Jesu Christi gratiam per illum servum suum Franciscum agnovi, nulla pœna, molesta, nulla pœnitentia gravis, nulla mihi, frater charissime, infirmitas dura fuit.

[51] [inter lacrymas subditarum suarum,] Domino autem propitius agente, & jam quasi ad januam stante, vult sibi sacerdotes & spiritales Fratres assistere, passionem Domini & sancta verba recitare. Inter quos dum apparet frater Juniperus, egregius Domini jaculator, quia calida sæpe verba de Domino eructabat, nova hilaritate perfusa quærit, si aliquid novi de Domino haberet ad manum. Qui aperiens os suum, de fornace fervidi cordis flammantes

verborum scintillas emittit, atque in ejus parabolis virgo Dei magnum solatium sumit. Lachrymantes tandem se vertit ad filias, quibus paupertatem recommendans, beneficia divina laudando commemorat. Benedicit devotos devotasque suas, & omnibus dominabus monasteriorum pauperum, tam præsentibus, quam futuris, largam benedictionis gratiam imprecatur. Cætera sine fletu quis referat? Adstant illi duo S. Francisci socii benedicti, quorum unus Angelus e mœrens ipse, consolatur mœrentes: alter Leo, recedentis lectulum osculatur. Plangunt filiæ destitutæ piæ matris recessu, & quam visuræ non essent, prosequuntur cum lachrymis recedentem. Dolent amarissime, totum earum solatium cum illa migrare, seque in valle lachrymarum relictas, non jam a sua magistra ulterius consolandas. Vix a dilaceratione corporum solus pudor continet manum, & doloris ignem illud efficit acriorem, quod exteriori planctu non sinitur vaporare. Imperat claustralis censura silentium, extorquet vis doloris gemitum & singultum. Tument lachrymis facies, & novas adhuc aquas mœrebundi cordis impetus subministrat.

[52] [magna cum fiducia ad Dominum migrat.] Ad se autem conversa Virgo sanctissima, suam animam silenter alloquitur: Vade segura, quia bonum habes conductum itineris. Vade, quoniam, qui te creavit, sanctificavit: & custodiens te semper, velut mater filium, tenero amore dilexit. Tu, inquit, Domine, benedictus sis, qui me creasti. Quam cum quædam ex Sororibus interrogaret, cui loqueretur, illa respondit: Ego loquor animæ meæ benedictæ. Nec ille gloriosus conductus longe distabat. Nam ad quamdam filiam se convertens, Vides tu, inquit, o filia, Regem gloriæ, quem ego video? Super aliam quoque facta est manus Domini, & corporalibus oculis felicem inter lacrymas excipit visum. Jaculo quidem profundi doloris perfossa, versus portam domus etiam dirigit lumen oculorum: & ecce, in vestibus albis turba ingreditur

virginum, quæ omnes aurea sarta suis capitibus deferebant. Graditur inter eas una præclarior cæteris, ex cujus corona, quæ in summo, fenestrati thuribili speciem prætendebat, tantus splendor irradiat, ut noctem ipsam in diei lucem intra domum convertat. Procedit ad lectulum, ubi Sponsa Filii decubat, & amantissime se super eam inclinans, amplexum dulcissimum præstat. Profertur a virginibus miræ pulchritudinis pallium, ac certatim deservientibus cunctis, & Claræ corpus tegitur, & thalamus adornatur. In crastino igitur beati Laurentii, Matris egreditur anima illa sanctissima, præmio laureanda; temploque carnis soluto, spiritus feliciter migravit ad astra. Benedictus hic exitus de valle miseræ, qui introitus ei beatæ factus est vitæ. Jam pro tenui viatico mensa lætatur civium supernorum; jam pro vilitate cinerum, regno beata cælico, æternæ stola gloriæ decoratur.

ANNOTATA.

Hic Raynaldus vel Reginaldus antea episcopus Ostiensis, postea ad summum Pontificatum sub nomine Alexandri IV evectus est, ut Odoricus Raynaldus in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 1254 num. 1 tradit.

Curialis apud scriptores mediæ ætatis indicat hominem benignum, comem vel affabilem, teste Cangio in recuso Glossario, in qua significatione hic accipi videtur.

Nescio, an is fuerit Reinaldus vel Raynaldus Reatinus, quem Arturus a Monasterio in Martyrologio suo Franciscano ad diem 27 Februarii beatum appellat, & quem Majores nostri eadem die inter Prætermisos collocarunt: nam Arturus in notis ad dictam diem varios hujus vicini nominis Minoritas recenset, quos etiam titulo beatorum exornat.

Is verosimiliter est inclytus ille S. Francisci socius, de quo consule Annales Minorum, & Benignum Fremaut, qui die 4 Januarii gesta ejus collegit.

Hic est Angelus Reatinus, cognomento Tancredus, cujus miram conversionem Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1210 num. 3 narrat. Hunc Majores nostri ad diem 13 Februarii inter Prætermisios posuerunt, etiamsi Arturus eadem die in suo Martyrologio Franciscano illum beatum appellet.

De hoc Fratre Leone, socio S. Francisci, consule laudatum Arturum in Martyrologio Franciscano ad diem 15 Novembris, ubi etiam hunc more suo beatum nominat. Scire cupimus, an immemorabilem aut legitimum cultum habeat.

Ex his verbis patet, S. Claram die XI Augusti obiisse, quantumvis cum Martyrologio Romano illam die XII ejusdem mensis retulerimus.

CAPUT VII.

Honorificæ ipsius exsequiæ, miracula post mortem, & solennis canonizatio.

[Celebratis honorifice exsequiis,] Rumor incontinenti de transitu virginis totum stupendo auditu concutit populum civitatis. Confluunt viri, confluunt mulieres ad locum, atque in tanta multitudine gentes inundant, ut sola videatur civitas remanere. Omnes sanctam, omnes Deo charam proclamant, & inter laudum verba nonnulli fletibus manant. Accurrit Potestas cum caterva militum & multitudine armatorum, seroque illo ac tota nocte custodias adhibent diligentes, ne forte de pretioso thesauro, qui jacebat in medio, pati contingeret detrimentum, Commovetur die sequenti curia tota: Christi Vicarius cum Cardinalibus accedit ad locum, totaque

civitas versus S. Damianum dirigit gressus. Ventum erat ad celebrandum divina, cum fratribus incipientibus officium mortuorum, repente dominus Papa officium de Virginibus, non de mortuis, fieri debere proloquitur: ut prius eam canonizare videretur, quam corpus traditum esset sepulturæ. Respondente autem viro eminentissimo domino Ostiensi, morosius agendum, Missa de mortuis celebratur. Considerante postmodum summo Pontifice, Cardinalium quoque & prælatorum cœtu, Ostiensis Episcopus, de vanitate vanitatum sumpta dicendi materia, vanitatis egregiam contemptricem nobili sermone commendat.

[54] Circumdant ilico sanctum funus devota dignatione presbyteri Cardinales, [sancta Virgo cum magno populi concursu sepelitur,] & circa Virginis corpus solita officia complent. Tandem quia nec tutum censent, nec dignum, ut tam pretiosum pignus tam longe distet a civibus, levatur cum hymnis & laudibus, cum tubarum clangore ac jubilatione solenni & ad S. Gregorium * honorifice deportatur: nam & hic locus ille est, ubi S. Patris Francisci corpus primo conditum fuerat; ut qui viam vitæ viventi paraverat, etiam morienti locum quodam præesagio præpararet. Factus est proinde concursus populorum multorum ad tumulum Virginis, laudantium Deum atque dicentium: Vere sancta, vere gloriosa regnat cum angelis, quæ tantum honorem ab hominibus sumit in terris. Intercede pro nobis ad Christum primiceria pauperum dominarum, quæ innumeros ad pœnitentiam, innumeros conduxisti ad vitam. Paucis interjectis diebus, Agnes ad Agni nuptias evocata, sororem Claram ad æternas delicias subsecuta est: ubi ambæ Sion filiæ, natura, gratia & regno germanæ, Deo jubillant sine fine. Et vere consolationem illam, quam Clara repromisit Agneti, antequam migraret, accepit. Nam sicut sorore prævia, de mundo ad Crucem transierat: sic dum Clara signis & miraculis rutilaret, Agnes post ipsam de luce finibili

mature volavit ad Deum. Præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat in secula seculorum. Amen.

[55] [& variis claret miraculis:] Illa sunt Sanctorum signa mirifica, illa miraculorum testimonia veneranda, quæ in morum sanctitate & operum perfectione consistunt. Ideoque sufficeret sanctæ virgini Claræ ad testimonium sanctitatis perfectissimæ suæ vitæ præconium, nisi interdum aliud exposceret partim tepor, partim devotio populorum. Clara itaque dum viveret, meritis, & jam in abyssum absorpta perpetuæ claritatis, nihilominus adhuc miraculorum luce per mundi cardines mirifice declaratur. Cogit syncera atque jurata veritas multa conscribere: cogit multitudo quamplura transire.

[56] [nam præter energumenos,] [Puer quidam, nomine Jacobinus de Perusio, non tam infirmus, quam dæmonio pessimo videbatur obsessus. Nunc enim in ignem sese desperate projiciens, nunc in terra collidens, usque ad dentium fractionem, lapides mordens, laniabat miserrime caput suum, & corpus sanguine cruentabat. Ore distorto linguam foris projiciens, membrorum machinam tam facile glomerabat, ut sæpe crus suum poneret super collum. Singulis diebus per duas vices puerum ipsum prædicta vexabat insania: nec illi duæ personæ obsistere poterant, quin propria exueret vestimenta. Peritorum medicorum juvamen requiritur: sed nullus qui sciat consulere, invenitur. Pater ejus, Guidolotus nomine, postquam infortunii tanti remedium apud homines nullum invenit, ad S. Claræ merita se convertit. O virgo, inquit, sanctissima, o mundo venerabilis Clara, tibi miserum natum devoveo, a te sanitatem ejus tota supplicatione deposco. Festinat ad sepulcrum ejus fide plenus, & allatum puerum super tumbam virginis ponens, protinus opem, dum poscit, acquirit. Statim enim puer ab illa

infirmirate liber efficitur, & jam ulterius nulla consimili læsione vexatur.

[57] Alexandria de Fracto Perusinæ diæcesis, dæmonio nequissimo vexabatur. [ab obsessione dæmonis liberatos,] Quam dæmonium in suam redegerat potestatem, ut faceret per excelsam rupem, quæ in crepidine fluminis eminebat, sicut aviculam volitare: per tenuissimum quoque arboris ramum, fluvio Tyberis impendentem, faciebat descendere, atque eam ibidem quasi ludo vacare: suorum quoque merito peccatorum, cum latus sinistrum penitus amisisset, & manum contractam * haberet, medicinis sæpe tentatis nihil proficiebat: venit ad tumbam gloriosæ virginis Claræ corde compuncta, ejusque meritis invocatis, contra suum illud triplex periculum unius remedii salutarem sumit effectum. Contracta quidem manus extenditur, latus sanitati redditur, possessa a dæmonio liberatur. Altera mulier ejusdem loci, a dæmonio & multis doloribus, eodem tempore ante sepulcrum Sanctæ, munus liberationis accepit.

[58] Puerum quemdam Francigenam, qui curiam sequebatur, [aliosque ægros sanatos,] furicæ morbus invaserat qui ipsi & loquelæ abstulerat usum, & corpus monstrose fecerat inquietum. Detineri ab aliquo minime poterat, sed potius intra manus detinere volentium horribiliter se frangebatur. Ligatur funibus lectulo mortuorum, & a compatriotis ad ecclesiam S. Claræ defertur invitus, ante sepulcrum ejus deponitur, & statim pro fide offerentium peroptime liberatur.

Valentinus de Spello, caduci morbi ruinæ in tantum erat obnoxius, quod sex per diem vicibus indifferenter ubilibet corruerat. Cruris etiam contractione plagatus, liber ambulare non poterat. Ducitur asello vectus ad S. Claræ sepulcrum; ubi duobus diebus & tribus noctibus jacet: die

tertio, nullo tangente, crus ejus fragore magno personuit, & ab utraque infirmitate sanatus ilico fuit.

[59] Jacobellus dictus filius Spoletinæ, duodecim annorum percussus, [mirabiliter usum oculorum restituit cæco,] ducem itineris sequebatur, nec sine ductore quoquam poterat, nisi in præcipitum, ambulare. Nam & semel a puero parumper dimissus, in præcipitum actus, brachii fracturam cum vulnere capitis reportavit. Hic cum juxta pontem Vernii * quadam nocte dormiret, apparuit ei domina quædam in somnis, dicens: Jacobelle, quare tu ad me non venis Assisium, ut libereris? Qui mane consurgens, duobus aliis cæcis tremebundus recitat visionem. Respondent illi: Dominam quamdam nuper audivimus in Assisii civitate migrasse, cujus sepulcrum per sanitatum munera & per multa miracula manus Domini dicitur honorare. Quo audito, impiger factus concite properat, & nocte hospitatus apud Spoletum, eandem cernit iterum visionem. Ocyus advolat, totum se præ amore luminis ad cursum præcingens.

[60] Perveniens autem Assisium, tantas ante Virginis mausoleum gentium concurrentium reperit turbas, [qui inter multos ægrotos ad tumulum ejus venerat.] ut ipse intrare nullatenus posset ad tumbam. Supponit lapidem capiti suo, & cum fide magna, dolens tamen, quod introitum habere non posset, somnum capit præ foribus ejus. Et, ecce, tertio vox ad eum: Benefaciet tibi Dominus, Jacobe, si poteris * introire. Evigilans ergo, rogat cum lachrymis turbas, clamans & preces ingeminans, ut ei propter divinam pietatem viam præstare dignentur. Data sibi via, calceamenta projicit, vestes exuit, collum corrigia cingit, & sic humiliter sepulcrum contingens, lentum somnum incurrit. Surge, inquit ei beata Clara, surge, quia liberatus es. Extemplo surgens, omni cæcitate discussa, omni oculorum caligine relegata, dum clare per Claram videt, luminis claritatem Deum laudando clarificat, & pro

tanti mirificentia operis ad benedicendum Deum omnes gentes invitat.

[61] [Insuper sanat manum fractam,] Perusinus quidam, vocatus Bonus Johannes *, cum suis civibus contra Fulginates perrexerat. Cumque hinc inde concertatio incepisset, gravis ictus lapidis ejus manum dura quassatione perfregit. Expendit in medicos pecuniam multam sanitatis amore; sed nullo potest medicinali suffragio in tantum juvari, quin ipsam manum portet inutilem, & ad omne opus penitus impotentem. Dolens itaque illius quasi non suæ dextræ pondus ferre, usu carere, optat sibi pluries esse truncatam. Audiens vero, quæ per famulam suam Claram Dominus dignabatur ostendere, votum vovens, ad sepulcrum Virginis properat, affert ceream imaginem manus, & super tumbam S. Claræ incumbit. Statim, priusquam ecclesiam exeat, manus ejus perfecte restituta est sanitati.

[62] [puerum curvum,] Petronus quidam de castro Bitone *, trium annorum infirmitate consumptus, totus fere diutini languoris tabe desiccatus apparuit. Cujus violentia morbi adeo contractus erat in cruribus, ut curvus semper & ad terram reflexus, vix cum baculo pergere posset. Explorat pater pueri multorum solertiam medicorum, illorum præcipue, qui fractis ossibus medendi peritiam habebant. Paratus erat omnia bona sua expendere pro recuperanda pueri sanitate. Cumque responderetur ab omnibus, nullius artis ope illi morbo posse succurri, ad novæ Sanctæ suffragia, cujus audiebat magnalia, se convertit. Portatur puer ad locum, ubi pretiosa virginis spolia requiescunt, & non diu ante sepulcrum jacens, perfectæ sanitatis gratiam sumit. Confestim namque rectus & sanus exurgit, ambulans & exiliens, & laudans Deum, & ad S. Claræ laudes populum confluentem invitat.

[63] [claudum ex utero matris,] Erat puer decem annorum in villa S. Quirici Assisinatis diœcesis, claudus ex utero matris suæ, tibias habebat exiles, pedes in transversum jactabat, & tortuose deambulans, vix poterat surgere, cum cadebat. Mater ejus beato Francisco pluries eum devoverat, nec ullius meliorationis opem acceperat. Audiens vero beatam Claram novis coruscare miraculis, ad sepulcrum ejus puerum deportavit. Post aliquot dies sanatis ossibus tiliarum, ad rectitudinem sunt membra reducta, & quod S. Franciscus multis precibus exoratus non tribuit, sua discipula Clara virtute divina concessit.

[64] [aliosque contractos,] Civis Eugubinus, nomine Jacobus de Franco, puerum quinquennem habens, qui debilibus pedibus numquam ambulaverat, nec poterat ambulare, tamquam ostentum suæ domus, & opprobrium suæ carnis deplorabat. Cubitabat in solo, reptabat in cinere, volvens se quandoque ad scamnum *, nec potens erigere: cui natura gradiendi desiderium dederat, negaverat facultatem. Vovent puerum parentes ejus meritis S. Claræ, atque, ut ipsorum verbo dicatur, volunt esse hominem sanctæ Claræ, si per eam sanitatem fuerit consecutus. Protinus voto emisso, Virgo Christi suum hominem sanans, liberæ ambulationis officium in oblato sibi puero reparavit. Ilico parentes ad Virginis tumulum cum puero properantes, eum subsilientem & gaudentem Domino obtulerunt.

[65] Mulier quædam de castro Menanii, Pleneria nomine, [vel paralyticos] diu contractionem renum perpessa, non nisi baculo sustentata poterat ambulare. Adminiculo tamen baculi non curvum erigebat corpus, sed nutantes utcumque trahebat gressus. Deferrî se fecit quodam die Veneris ad tumulum S. Claræ; ubi preces ad eam devotissime fundens, celeriter obtinuit, quod fideliter postulavit. Sequenti namque sabbato, integra sanitate

obtenta, propriis pedibus est reversa, quæ fuerat per alios adducta.

[66] Tumores gutturis, quos vulgari sermone scrofulas vocant, [ac aliis morbis afflictos,] puella quædam Perusina cum dolore multo diu portaverat. Viginti quidem glandulæ numerabantur in gutture, ut ipsum puellæ guttur satis capite crassius videretur. Duxit eam sæpe mater ejus ad memoriam virginis Claræ, ubi ipsius sanctæ beneficium devotissime implorabant. Cumque tota quadam nocte ante sepulcrum puella jaceret, prorumpente sudore, strumæ illæ struma mollificari cæperunt, atque de suo loco paululum commoveri. Processu vero temporis, per S. Claræ merita sic evanuerunt, ut nulla penitus vestigia remanerent.

[67] Consimile malum una de sororibus, Andrea nomine, [qui patrocinium sanctæ imploraverant,] dum adhuc in carne virgo Clara maneret, portabat in gutture suo. Mirum certe, quod in medio lapidum ignitorum anima tam frigida latitabat, & inter prudentes virgines desipiebat * imprudens. Hæc siquidem nocte quadam guttur suum usque ad præfocationem constrinxit, ut globum illum per buccam projiceret, volens de seipsa divinam supergredi voluntatem. Sed hoc incontinenti per spiritum Clara cognovit. Curre, inquit uni, curre velociter in inferiorem domum. & ovum calefactum sorori Andreae de Ferraria sorbendum præbe, simulque cum illa ad me ascende. Properans illa, reperit dictam Andream loquela privatam, propriæ manus injectione suffocationi propinquam. Relevat eam, ut potest, & secum ducit ad matrem; cui & dixit famula Dei: Misera, cogitationes tuas Domino confitere, quas & ego bene cognovi. Ecce quod sanare voluisti, sanabit Dominus Jesus Christus. Sed vitam muta in melius, quoniam de infirmitate alia, quam patieris, non consurges. Ad cujus verbum spiritum compunctionis accepit, & vitam satis egregie mutavit in melius. Post

modicum ergo sanata de scrofulis, de alia infirmitate migravit.

[68] Crudelium luporum feralitas sæva contractam vexare solebat: [& quosdam e faucibus luporum] qui in ipsos homines irruentes, humanis sæpe carnibus pascebantur. Mulier ergo quædam, nomine Bona, de monte Galliano Assisinatis diæcesis, duos filios habens, unius, quem lupi rapuerant, vix planctum compleverat *, cum ecce ad secundum consimili ferocitate festinant. Stante namque matre in domo, & aliquid rei familiaris agente, puero deambulanti exterius lupus dentes infigit, ac per cervicem mordens, cum tali præda ad sylvam quantocius tendit. Audientes autem pueri stridores homines, qui erant in vineis, ad matrem clamant, dicentes: Vide, si filium tuum habes: quoniam ploratus insuetos paulo ante persensimus. Cognoscens mater filium a lupo direptum, clamores in excelsum levat, & ululatus aërem complens, virginem Claram invocat, dicens: Sancta & gloriosa virgo Clara, redde mihi miserum filium meum. Redde, ait, redde infelici matri natellum. Quod si non feceris, me ipsam aquis necabo. Currentes itaque vicini post lupum, reperiunt infantulum a lupo in sylva dimissum, & canem juxta puerum ejus vulnera delingentem. Cervici primos injecerat morsus bestia fera: dehinc ut prædam levius ferret, ipsius pueri renibus suas impleverat fauces, & utrobique non levis attactus signa reliquerat. Voti compos effecta mulier, cum suis vicinis ad suam properat adjutricem, & pueri varias plagas omnibus videre volentibus monstrans, Deo & S. Claræ gratias copiosas exsolvit.

[69] [prodigiose eripit,] Puella quædam de castro Cannarti *, clara die in agro sedebat: in cujus sinu mulier altera reclinaverat caput. Et ecce lupus hominum rapax, furtivos ad prædam concitat gressus. Quem tamen puella vidit: sed quia canem credidit, non expavit. Cumque

infantula cœpto intenderet scrutinio capillorum, efferatur in illam bestia truculenta, ejusque vultum suo vasto hiatus concludens, prædam portabat ad sylvam. Surgit protinus mulier stupefacta, & S. Claræ memor, clamores suscitatur, dicens: Succurre sancta Clara, succurre; tibi in hac hora puellam istam commendo. Ipsa denique, mirabile dictu, quæ lupi dentibus portabatur, contra lupum invehitur, dicens: Portabis me tu latro ulterius, tantæ Virginis commendatam? Qua invectione confusus, puellam statim in terram molliter posuit, & quasi latro deprehensus, festine discessit.]

[70] [ac propter hæc crebra miracula] Residente autem in sede beati Petri clementissimo Principe domino Alexandro IV, viro totius sanctitatis amico, qui & Religiosorum tutela, & Religionum firma columna erat, cum horum mirabilium relatio curreret, & de die in diem fama virtutum Virginis latius resonaret, canonizationem tantæ Virginis ipse jam mundus cum desiderio expectabat. Dictus itaque Pontifex, tantorum turba signorum quasi re insolita * excitatus, de canonizatione ejus una cum Cardinalibus cœpit habere tractatum. Committuntur personis sollennibus & discretis examinanda miracula, vitæ quoque magnalia discutienda traduntur. Invenitur Clara, dum viveret, omnium virtutum exercitio clarissima; invenitur post transitum veris & probatis miraculis admiranda. Die enim ad hoc statuta, cum cœtus Cardinalium convenisset, Archiepiscoporum & Episcoporum conventus adesset, Cleri concio ac Religiosorum, sapientum quoque & potentum plurima multitudo assisteret, summo Pontifice illud salubre negotium in medium proponente, ac Prælatorum judicium sciscitante, universi prompto favore propensius annuentes, Claram dicunt clarificandam in terris, quam Deus clarificavit in excelsis.

[71] [solenniter catalogo Sanctorum adscribitur.] Instante vero die migrationis ejus ad Dominum, duobus annis ab ipsius transitu revolutis, Prælatorum & totius Cleri multitudine convocata, sermone quoque præmisso, felix Alexander, cui hæc a Domino fuerat gratia reservata, cum celebritate permaxima Sanctorum catalogo Claram reverenter adscripsit, festumque ejus solenniter in tota Ecclesia celebrandum instituit, atque ipse prius cum tota Curia sollemnissime celebravit. Acta sunt autem hæc apud Anagniam in ecclesia majori, anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo quinquagesimo quinto *, Pontificatus Domini Alexandri anno primo: ad laudem Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat in secula seculorum. Amen.